

Kungsåra kyrka

Arkeologisk antikvarisk kontroll

Fornlämning Kungsåra 189:1
Kungsbyn 12:1
Kungsåra socken
Västerås kommun
Västmanland

Ulf Alström



Innehåll

Inledning.....	1
Bakgrund	1
Målsättning och metod	2
Undersökningsresultat.....	2
Sammanfattning.....	3
Referenser	4
Kart- och arkivmaterial	4
Otryckta källor	4
Litteratur	4
Tekniska och administrativa uppgifter.....	4
Figurer	5

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmd.se

© Kulturmiljövård Mälardalen 2010

Omslagsfoto: Halleys komet på Kungsåra kyrkas torn. Kometen visade sig t.ex. 1759 d.v.s. 13 år innan kyrktornet blev färdigt. (Foto och photoshop U. Alström.)

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01407.

ISSN: 1653-7408
ISBN: 978-91-86255-99-2

Västerås 2010.

Inledning

På grund av schaktningar för en ny elledning vid Kungsåra kyrka, Kungsbyn, fornlämning Kungsåra 189:1, har Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen utfört en arkeologisk antikvarisk kontroll.

Arbetet utfördes efter ett beslut av Länsstyrelsen i Västmanlands län 2010-01-14 (dnr: 431-12013-09) den 3 februari under mycket vintriga förhållanden med blåst och ihållande snöfall. Beställare av den antikvariska kontrollen var Västerås kyrkliga samfällighet som också bekostade arbetet.



Figur 1. Kungsåra kyrka från ÖNÖ, februari 2010. (Foto U. Alström.)

Bakgrund

Kungsåra socken nämns i skriftliga källor 1308 som ”*apud ecclesiam Hara*”. 1397 skrivs namnet ”*Konungshara*” (Ortnamnsregistret, Redelius 1980). I kyrkans historieskrivning hänvisas ofta till en källa från Östergötland där det i en mässbok år 1556 nämns att en kyrka redan på 1220-talet skulle ha byggts i Kungsåra. Uppgifterna anses osäkra. Den kyrkan skulle i så fall ha byggts i trä. Omkring 1350 byggdes den första stenkyrkan på höjdplatån i Kungsbyn med omgivande jordbruksmark (Henning 1948, Redelius 1980, Hammarskiöld 2004). 1751-52 revs den medeltida kyrkan. Den höll helt enkelt på att ramla ihop. Grundmurarna från den rivna kyrkan utnyttjades dock för den nya kyrkan som omedelbart började byggas. Även denna kyrka drabbades av sprickbildningar nästan omedelbart efter byggandet (Hammarskiöld 2004).

1856 transporterades jord till den stenbundna kyrkogårdstomten (Hammarskiöld 2004). Uppgiften är viktig för resultatet av den arkeologiska antikvariska kontrollen.

Målsättning och metod

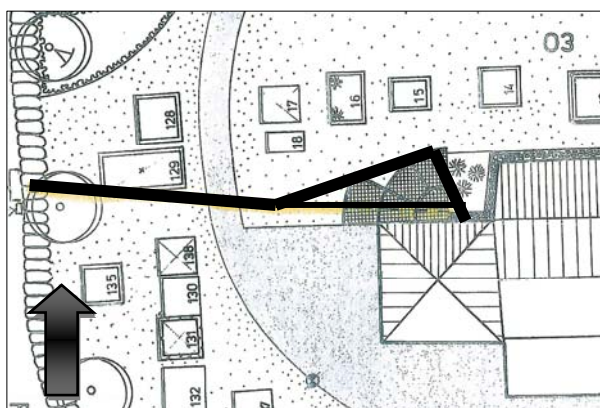
Målsättningen med den arkeologiska antikvariska kontrollen var att i första hand skydda kyrkliga lämningar och kulturlager från skada. Om fornlämning skulle beröras av arbetsföretaget skulle en dokumentation ske av anläggningar och kulturlager i form av plan- och sektionsritningar i skala 1:20 samt foto. Om anläggningar och kulturlager påträffades skulle dessa avgränsas i schaktet. En bedömning av lämningarna i fråga om deras ålder, karaktär och bevarandegrad var önskvärt.

Målgrupper för undersökningen var Länsstyrelsen i Västmanlands län och Västerås kyrkliga samfällighet.

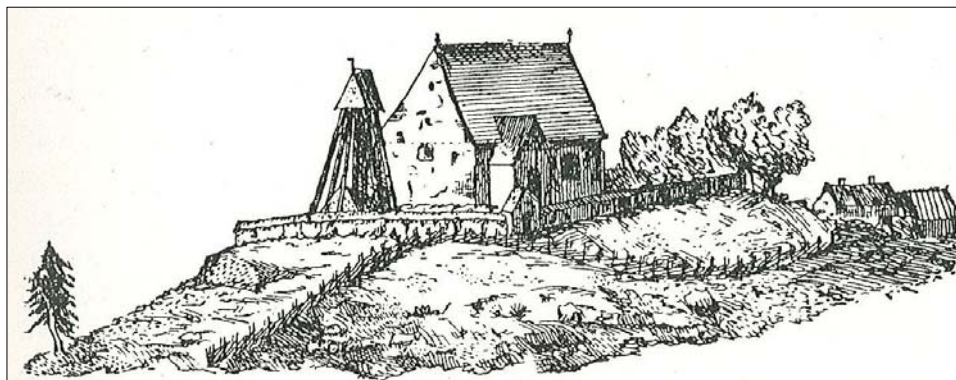
Undersökningsresultat



Figur 2. Grävning för elkabel väster om Kungsåra kyrka. (Foto U. Alström.)



Figur 3. Västra delen av Kungsåra kyrka. Schaktet markeras med grov svart linje. Smalare linje markerar planerad, ej genomförd sträckning. (Karta Västerås kyrkliga samfällighet. Skala 1:400).



Figur 4. Kungsåra kyrka med sitt ännu stående klocktorn (Bild från Grau 1754, nytryck 1904).

Schaktet grävdes från västra kyrkogårdsmuren fram till den norra tornväggen (figur 2,3). Schaktet var 0,7 m brett och 0,6 m djupt. Det översta 0,5 m tjocka lagret bestod i huvudsak av jord. Med stor sannolikhet är det den jord som transporterades till kyrkogården 1856. I botten av schaktet var ett jordlager med inblandning av sten och tegel.

7 meter väster om tornets västvägg påträffades ett flertal stenar, 0,4-1,0 m stora, samt även tegelfragment. Det är möjligt att en äldre kyrkogårdsmur funnits på platsen en gång i tiden. En annan mer sannolik förklaring är att stenarna tillhört klockstapelns grund (figur 4) samt att teglet kommer från tornbygget. Från 1758 finns uppgifter om att klocktornet var svårt förfallet. 1771-72 påbyggdes tornet med tegel (Hammarskiöld 2004). Eftersom det inte finns några skriftliga källor om en utvidgning av Kungsåra kyrkogård tycks alltså det senare alternativet vara det mest rimliga.

Sammanfattning

Den 3 februari 2010, en dag med mycket nederbörd i form av snö, utfördes en antikvarisk kontroll i samband med schaktningar för en elkabel i Kungsåra kyrka, Kungsbyn, fornlämning Kungsåra 189:1. Den antikvariska kontrollen kunde bekräfta att matjord förts till kyrkogården 1856. Stenmaterial i schaktet angav förmodligen även platsen för den sedan länge rivna klockstapeln.

Referenser

Kart- och arkivmaterial

Ortnamnsregistret.

Topografiska kartan 11H SV Enköping Skala 1: 50 000.

Otryckta källor

Hammarskiöld, R., 2004. Kungsåra kyrka. Kulturhistorisk karaktäristik.

Litteratur

Grau, O., 1754. Beskrifning öfver Wästmanland med sina städer, häradar och socknar. Nytryck 1904. Västmanlands Allehanda.

Henning, G., 1948. Kungsåra kyrka. Historik och beskrivning. Västerås.

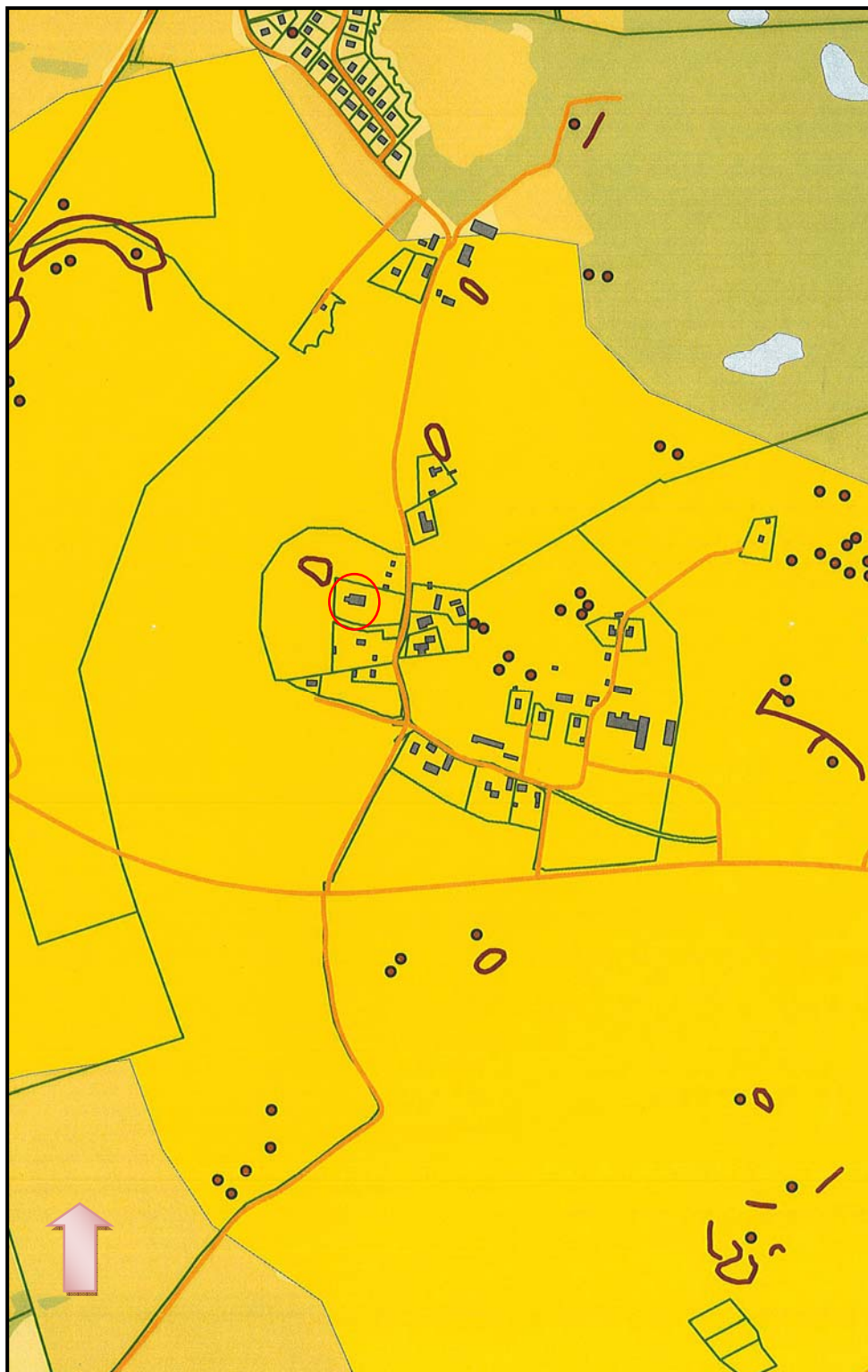
Redelius, G., 1980. Kungsåra kyrka. Västerås Stifts Kyrkoberskrivningskommitté. Västerås.

Tekniska och administrativa uppgifter

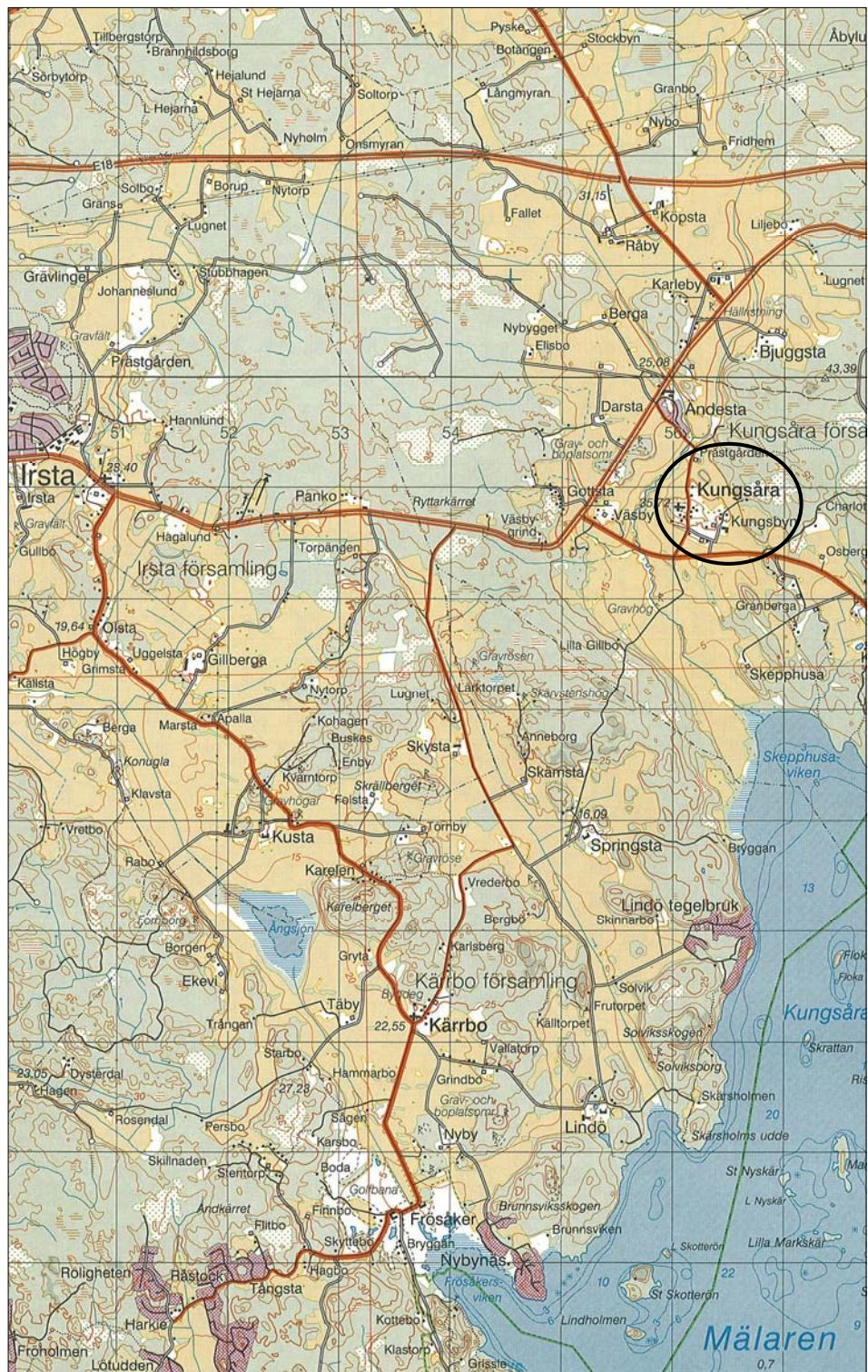
KM dnr:	Km 10003
Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:	431-12013-09 2010-01-14
Undersökningsperiod:	2010-02-03
Arkeologtimmar:	7 timmar
Exploateringsyta:	Cirka 25 löpmeter schakt
Personal:	Ulf Alström
Belägenhet:	Kungsbyn 12:1, Kungsåra socken, Västerås kommun, Västmanlands län, Västmanland
Topografiska kartan:	11H SV Enköping
Koordinatsystem:	Rikets
Koordinater:	X 6608815 Y 1556066
Inmättningsmetod:	manuellt
Dokumentationshandlingar:	Förvaras på VLM
Fynd:	Inga fynd påträffades

Figurer

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet Gävle. Ärende nr MS2006/01407.



Figur 5. Kungsåra kyrka, inom röd cirkel, ligger inom ett riksintresseområde för kulturmiljövården, som här markeras med ljus gul färg. Skala 1:10 000.



Figur 6. Undersökningsplatsens läge markerat med en oval. Utdrag ur topografiska kartan. (Ej skalenligt återgiven)

